

İslami Pencere Modelinin Katılım Bankacılığı Pazar Payına Olası Etkisi: ARIMA-Monte Carlo Simülasyon Analizi

Fatih KAZANCI*

Öz

Çalışmanın amacı, Türkiye’de mevduat bankacılığında uygulanabilecek İslami pencere modelinin, katılım bankacılığı pazar payına olası etkilerini ampirik olarak incelemektir. Çalışmada, 2005–2024 dönemine ait bankacılık sektörlerinin aktif büyüklükleri ve pazar payları analiz edilmiştir. Pazar payı eğilimini tahmin etmek için ARIMAX (Trend) modeli seçilmiş ve ayrıca 2025–2030 yılları için çeşitli senaryolar hazırlanmıştır. Sonrasında ise mevduat bankalarının %25, %50 ve %75 oranlarında İslami pencere modelini benimsediği, aktiflerinin %2, %15, %30’unu bu modele tahsis ettiği ve olumlu ve olumsuz makroekonomik şok senaryolarında Monte Carlo simülasyonları gerçekleştirilmiştir. Ampirik analizlerin sonucunda, pencere oranı arttıkça katılım bankacılığı pazar payının kademeli olarak artacağı ve 2030 yılı için en düşük %10, en yüksek ise %30’luk bir miktarı aşabileceği bulguları elde edilmiştir. SWOT analizi sonuçları ise İslami pencere modelinin Türkiye’de katılım bankacılığı sektörünün büyümesini destekleyebilecek güçlü yönleri ve zayıflıkları göstermiştir. Bu potansiyelin ortaya çıkması ancak İslami pencerelerin güçlü fıkhi denetim, yasal düzenleyici çerçeve ve uluslararası standartlarla desteklenmesine bağlıdır. Son olarak, İslami pencere modeli uygulamasında fıkhi uyum, düzenleyici çerçeve ve müşteri güveni ile ilgili konularda bazı zorlukların da yaşanacağı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, İslami Pencere Modeli, Finansal Kapsayıcılık, Bankacılık Stratejileri

Jel Sınıflaması: G21, G28, E44, C53

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, fatih.kazanci@izu.edu.tr,
ORCID: 0000 0002 7865 4229

Atıf: Kazancı, F. (2025). İslami Pencere Modelinin Katılım Bankacılığı Pazar Payına Olası Etkisi: ARIMA-Monte Carlo Simülasyon Analizi. BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, 19(2), 222-241.
<https://doi.org/10.46520/bddkdergisi.1851621>

Abstract - The Possible Impact of the Islamic Window Model on the Market Share of Participation Banking: An ARIMA–Monte Carlo Simulation Analysis

The aim of this study is to empirically examine the potential impact of the Islamic window model, applicable to deposit banking in Turkey, on the market share of participation banking. The study analyzes the asset sizes and market shares of banking sectors for the period 2005–2024. The ARIMAX (Trend) model was chosen to estimate market share trends, and various scenarios were prepared for the years 2025–2030. Subsequently, Monte Carlo simulations were performed under scenarios where deposit banks adopted the Islamic window model at rates of 25%, 50%, and 75%, allocated 2%, 15%, and 30% of their assets to this model, and under positive and negative macroeconomic shock scenarios. The empirical analysis results show that as the window ratio increases, the market share of participation banking will gradually rise, potentially exceeding 10% at the lowest and 30% at the highest by 2030. The SWOT analysis results indicate that the Islamic window model has strong potential to support the growth of the participation banking sector in Turkey. The realization of this potential depends on Islamic windows being supported by strong jurisprudential oversight, a legal regulatory framework, and international standards. Finally, it has been determined that some challenges will be encountered in the application of the Islamic window model regarding jurisprudential compliance, regulatory framework, and customer trust.

Keywords: Islamic Finance, Participation Banking, Islamic Windows Model, Financial Inclusion, Banking Strategies

JEL Classification: G21, G28, E44, C53

1. Giriş

Türkiye’de katılım bankacılığı, son yıllarda aktif büyüklüğe göre hesaplanan pazar payında %8 civarında bir büyüme göstermiştir. Fakat büyüme hızında bir yavaşlama da gözlenmektedir. Devletin bu sektöre olan desteğine ve yeni kamu katılım bankalarının açılmasına rağmen, resmi makamlar tarafından belirlenen 2025 yılı için %15’lik pazar payı hedefine ise henüz ulaşamamıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından 2021-2025 yılları dönemi için hazırlanan Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu’nda, Türkiye’de faizsiz finans sisteminin gelişimini desteklemek için sektörel pazar payının 2025 yılı sonunda %15 düzeyine çıkarılması hedefi saptanmıştır (Türkiye Katılım Bankaları Birliği [TKBB], 2021). Bu stratejik hedef katılım bankacılığının finansal sistem içerisindeki etkinliğini artırmayı da kapsamaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için, yeni katılım bankalarının kurulması, dijital dönüşümün hızlandırılması, ürün çeşitliliğinin artırılması ve kamu katılım bankalarının etkinliğinin yükseltilmesi temel politika araçları olarak planlanmıştır (Milliyet Uzmanpara, 2023).

Katılım bankacılığı sektörünün sürdürülebilirliği ancak sürekli ve istikrarlı bir büyüme ile sağlanabilir. Dolayısıyla bu bankacılık sektörüne büyüme ivmesi katacak olan imkânlardan yararlanılarak, daha güçlü bir pazar payına ulaşılabilir. Bu imkânlardan biri İslami pencere (Islamic Windows) modelidir. Bu model mevduat bankalarının mevcut altyapısına entegre edilerek faizsiz ürünlerin bu bankalar aracılığıyla müşterilere sunulması, önemli bir stratejik adım olabilir. İslami pencere modeli, konvansiyonel bankacılık yapısının İslami finansal ürün ve hizmet sundukları bir işletme yapısıdır (Toprak ve diğerleri, 2020). Bu model, mevduat bankacılık sisteminin tamamını dönüştürmeden, faizsiz finans sistemine yeni müşteri kazandırma potansiyeline sahip bir modeldir.

İslami pencere modeli, Müslüman müşterilerin fıkhi açıdan uygun finansmana erişimlerini sağlayarak, tam teşekküllü İslami bankalara ihtiyaç duymadan hizmet alma imkânı sunar. Mevduat bankaları açısından ise portföylerinin çeşitlendirilmesi, daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşılabilmesi ve etik finans uygulamalarını teşvik etme fırsatları yaratır. Etik projelere finansman sağlayarak ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunur. Modelin bazı sınırlamaları da vardır. Mevcut ve potansiyel müşterilerde farkındalık ve bilgi eksikliği pazarın büyümesini kısıtlayabilir. Düzenleyici altyapının yetersiz olduğu ülkelerde yasal engeller ortaya çıkabilir. İslami finansman ürünleri fiyatlama açısından rakiplerine göre kıyaslandığında rekabet açısından zorlanabilir. Tüm bu olumsuzluklara ek olarak, fıkhi yorum farklılıkları da müşteri güvenliğini olumsuz etkileyebilir. Modelin başarıya ulaşabilmesi, faizli ve faizsiz işlemlerin ayrıştırılmasına bağlıdır. AAOIFI'nin 2023 yılında yayınladığı FAS 40 standardında, İslami pencere birimlerinin fonlarının ayrı muhasebe sistemlerinde izlenmesi zorunlu tutulmuştur. Buradaki amaç, faizli işlemlerle olası teması önlemektir. Bu nedenle, mevduat bankalarının faizli ve faizsiz fon akışlarını birbirinden ayırarak bir sistem kurmaları şarttır.

Tablo 1. Bazı Ülkelerde Mevduat Bankaları, Tam Teşekküllü İslami Bankalar, İslami Pencere Adetleri ve Faizsiz Bankacılık Oranları

Ülke	Mevduat Banka Adedi	Tam Teşekküllü İslami Banka Adedi	İslami Pencere Adedi	Faizsiz Bankacılık Oranı (%) (2024)
Türkiye	34	9	-	8,3
Malezya	27	16	12	33,2
Endonezya	109	14	34	7,3
Pakistan	22	5	17	18,7
Bangladeş	33	8	20	22,5
Fas	19	5	3	1,9
Suudi Arabistan	11	4	8	75,3
BAE	49	8	16	22,9
Bahreyn	29	19	9	31,6
Umman	16	2	5	17,3

Kaynak: (TKBB, 2021; Bangladesh Bank, 2025; SAMA, 2021; Bahrain EDB, 2025; CBUAE, 2023; CBO, 2023; IFSB, 2025)

Tablo 1 incelendiğinde, İslam ülkeleri arasında tam teşekküllü İslami banka adedinin, İslami pencere adedinin ve İslami bankacılık paylarının belirgin farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Suudi Arabistan, 4 İslami banka ve 8 İslami pencereye sahiptir. Bu bankalar sayesinde %75,3'lük oran ile en yüksek İslami bankacılık payına ulaşmıştır. Malezya 16 İslami banka ve 12 İslami pencere ile %33,2'lik pazar payına sahiptir. Bahreyn de 19 İslami banka ve 9 İslami pencere ile %31,6 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Endonezya ise 34 İslami pencere sayısına rağmen %7,3'lük düşük bir paya sahiptir. Bu durum pencere bankacılığının tek başına yüksek pazar payı sağlamadığına işaret ediyor. Fas 5 İslami bankaya ve 3 İslami pencereye sahip olmasına rağmen %1,9'luk bir oranda kalmıştır.

Genel olarak veriler incelendiğinde, İslami bankacılık oranlarının yalnızca kurum sayısı ile değil, aynı zamanda ülkelerin düzenleyici çerçevesi ve müşteri tercihlerinden de güçlü biçimde etkilendiğini varsayabiliriz. Toprak ve diğerlerine göre (2020) Batılı ülkelerde hizmet veren bazı konvansiyonel bankalar da İslami pencere modeli üzerinden hizmet vermektedirler. Bu bankalara örnek olarak; ABN Ambro Bank, HSBC, American Express Bank, BNP Paribas, ANZ Grindlays, Citigroup ve Morgan Stanley verilebilir. Batılı olmayan konvansiyonel bankalardan Ahli United Bank of Kuwait ve Riyad Bank da bu modeli kullanmaktadır.

Çalışmanın amacı, İslami pencere modelinin katılım bankacılığının pazar payı üzerindeki geleceğe dönük etkisini nicel bir yöntemle tahmin etmektir. Bunun için çalışmada öncelikle 2005-2024 yıllarına ait yıllık ortalama aktif büyüklük verileri kullanılarak pazar payı gelişim seyrini tahmin eden ARIMAX (Trend) analizi gerçekleştirilmiştir. Ardından bu gelişim seyri üzerine mevduat bankalarının İslami pencere uygulamaları çeşitli senaryolar üzerinden Monte Carlo Simülasyonuna bindirilmiştir. Böylece 2025-2030 yılları için olasılık dağılımları elde edilmiştir. Son olarak bir SWOT analizi yapılarak pazar payını etkileyen kurumsal ve çevresel unsurlar saptanmıştır.

Çalışmanın literatür taraması bölümünde ise İslami finansın teorik temelleri ve pencere modeline ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalar ele alınmıştır. Veri ve yöntem bölümünde veri seti tanıtılmış, yöntemsel yaklaşım özetlenmiştir. Bulgular bölümünde model sonuçları ayrıntılı biçimde sunulmuş ve tartışma bölümünde ise elde edilen ampirik bulgular SWOT analiziyle ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise İslami pencere modelinin Türkiye’de uygulanabilirliğine ilişkin genel çıkarımlar yapılmış ve politika önerilerimiz sıralanmıştır.

2. Literatür Taraması

İslami finans alanındaki öncü araştırmacıların elde ettikleri sonuçlar şöyledir:

El-Gamal (2006), İslami finansın hukuki ve iktisadi yönlerini birlikte ele almıştır. Sistemin teorik idealleriyle pratikteki uygulamaları arasındaki farklara dikkat çekmiştir. Ona göre çağdaş İslami finans, genellikle konvansiyonel finansal araçların fıkhi kurallara uyarlanmış biçimleriyle sınırlı kalmıştır. Bu durum İslami finans sistemini şekilsel bir fıkhi uyum durumuna indirgemıştır. El-Gamal’a göre, İslami finansın bu yaklaşımı yenilik kapasitesini ve finansal verimliliği sınırlamıştır. Yazar, İslami finansın sürdürülebilir büyüme ve pazar payı açısından başarılı olabilmesi için, sadece mevcut duruma uyum sağlamaya değil fonksiyonel uyuma da odaklanması gerektiğini savunmuştur. Chapra (2008) ise İslami finans sistemini sadece faizsiz bir bankacılık modeli olarak tanımlamakla kalmamıştır. Bu finansal sistemi aynı zamanda adalet, üretkenlik, mülkiyet paylaşımı ve riskin sermaye sahibiyle girişimci arasında ortaklaşa üstlenilmesi esasına dayalı bir sistem olarak da tanımlamıştır. Chapra’ya göre, finansal işlemler, reel varlıklarla bağlantılı olmalı ve toplumsal refaha katkı sağlamalıdır. Chapra, faiz temelli sistemlerin borçlanma kültürünü artırarak finansal krizleri derinleştirdiğini savunmuştur. Fakat İslami finans sistemini gerçek üretime dayalı ve sosyal adaleti önceleyen yapısıyla daha istikrarlı bir ekonomik düzen oluşturabileceğini vurgulamıştır. Iqbal ve Mirakhor (2014) da İslami finansın temelinde risk paylaşımı ilkesini barındırdığını ifade etmişlerdir. Bu sistemin ekonomik istikrar ve finansal kapsayıcılık açısından merkezi öneme sahip olduğunu öne sürmüşlerdir. Faiz temelli borçlanma ilişkileri yerine ortaklığa dayalı mudarebe ve müşareke türünden finansal sözleşmelerin kullanılmasının, finansal kriz riskini azalttığını ve reel ekonomiye bağlanmayı teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Son olarak İslami finansın sadece kâr odaklı bir sistem olmadığını, toplumsal refahı artırmayı da amaçlayan etik bir düzen olduğunu vurgulamıştır.

İslami pencere modeli ile ilgili olarak Türkiye’de yapılmış çalışmalar ise şunlardır: Ergeç ve diğerleri (2018), Ünlü ve Yıldız (2021), Toprak ve diğerleri (2020).

Ergaç ve diğerleri (2018), katılım bankası müşterilerinin bankacılık tercihlerini inceledikleri çalışmalarında mevduat bankacılığında uygulanabilecek İslami pencere modelinin potansiyelini değerlendirmiştir. Bulgular, müşterilerinin büyük bir kesiminin faizsiz bankacılık ilkelerine bağlı kaldıklarını fakat hizmet kalitesi ve erişilebilirlik gibi nedenlerle mevduat bankalarını da tercih edebildiklerini göstermiştir. Çalışmalarında, İslami pencere sisteminin katılım esaslı talebi karşılamada alternatif bir araç olabileceğini vurgulamışlardır. Ünlü ve Yıldız (2021) ise Türkiye’deki mevduat bankalarının İslami pencere açmaları

durumunda ortaya çıkabilecek etkileri incelemişlerdir. Çalışmalarında, mevduat bankalarının İslami finansal prensiplere uygun şekilde hizmet sunmaları durumunda daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşabilecekleri ve finansal kapsayıcılıklarını artıracabilecekleri sonucuna varmışlardır. Ayrıca, pencere sisteminin etkin çalışabilmesi için uygun düzenleme ve denetim mekanizmalarının gerekliliğini de vurgulamışlardır. Toprak ve diğerlerinin (2020) hazırladıkları yazılarında; İslami pencere modelinin konvansiyonel bankalar aracılığıyla faizsiz finans ürünleri sunması durumunda sektöre maliyet avantajı ve erişim kolaylığı sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca fıkhi açıdan uyum ve rekabet konularında tartışmaların bulunduğunu da ifade etmişlerdir. Türkiye’de bu modelin uygulanmaya başlanması durumunda, faizsiz finansal sistemin gelişimini hızlandırabileceği ve katılım bankalarıyla rekabeti artırabileceğini de eklemişlerdir.

Uluslararası literatürde ise konuya ilişkin çok sayıda çalışma bulunmaktadır:

Sole (2007), İslami bankaların mevduat bankalarına entegrasyonunu düzenleyici, kurumsal ve operasyonel boyutlarıyla ele almıştır. Özellikle şeffaflık, fıkhi uyum, denetim ve risk yönetimi alanlarındaki zorluklara dikkat çekmiştir. Zubair ve Alaro (2010), Nijerya’daki İslami pencerelerin hukuki ve operasyonel altyapısını inceleyerek, net yasal düzenlemeler ve kurumsal şeffaflığın önemini vurgulamıştır. Al-Ismaeli (2018), İslami pencere sisteminin tam teşekküllü bir şekilde kurulmuş olan İslami bankalara ve mevduat bankalarına kıyasla daha yüksek risk taşıdığını, bu nedenle risk yönetimi ve şeffaflık mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Chenguel ve diğerleri (2019), Tunus bankacılık sektörü verileriyle yaptıkları panel veri analizinde, İslami pencere modelini uygulayan bankalarda etkinlik ve kârlılıkta anlamlı iyileşmeler olduğunu tespit etmiştir. Hasan ve Risfandy (2021) ise tam teşekküllü İslami bankacılığın daha yüksek finansal istikrar gösterdiğini, pencere birimlerinin ise kurumsal karmaşıklık ve fıkhi uyum belirsizlikleri nedeniyle daha kırılgan olduğunu ortaya koymuştur.

Ratnasari ve diğerleri (2021), Endonezyalı Müslüman müşterilerin tam teşekküllü İslami bankalara daha fazla güven duyduğunu, pencere uygulamalarının ise şeffaf olmamaları ve bilgi eksikliği nedeniyle ikinci planda kaldığını tespit etmiştir. Mustafa (2022), Pakistan’daki İslami pencerelerin fıkhi uyum düzeyini analiz ederek, bazı bankaların kârlı olmalarına rağmen fıkhi ilkelere tam uyum sağlayamadığını belirtmiştir. Ali ve Hailu (2022), Etiyopya’daki İslami pencerelerin operasyonel verimliliğinin düşük olduğunu ifade etmiştir. Bunun nedenleri arasında sınırlı ürün çeşitliliği, düzenleyici eksiklikler ve kurumsal tecrübe yetersizliği olduğunu saptamıştır. Abbas (2024), Bangladeş’te pencerelerin hem faizsiz ürün talebini karşıladığını hem de müşteri tabanını genişlettiğini, ancak zayıf fıkhi uyum mekanizmalarının güven sorununa yol açabileceğini vurgulamıştır. Al Asmi ve diğerleri (2024), Umman’da maliyet ve kârlılık açısından güçlü yönetim ve şeffaf maliyet yapısının sürdürülebilir pencere modeli için kritik olduğunu belirtmiştir. Hudaib (2025) ise İslami pencere uygulamalarının finansal kapsayıcılığı artırabileceğini, ancak fıkhi uyum, şeffaflık ve etik geçerlilik alanlarında yapısal riskler barındırdığını ifade etmiştir.

Son olarak AAOIFI’nin yayımladığı İslami Finans Pencereleri için Finansal Raporlama (Financial Reporting for Islamic Finance Windows) adlı standart, konvansiyonel finans kurumlarının İslami finans pencereleri aracılığıyla yürüttükleri faaliyetlerin finansal raporlamasına ilişkin esasları belirlemiştir. Bu standart, şeffaflık ve karşılaştırılabilirliği artırarak İslami finans hizmetlerinin ayrı olarak izlenmesini ve raporlanmasını sağlamayı amaçlamıştır (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions [AAOIFI], 2023).

Uluslararası literatürde modelin fıkhi uyum, şeffaflık, düzenleyici çerçeve, risk yönetimi ve kurumsal kapasite gibi unsurlar açısından fırsat ve riskleri ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatür bulguları, pencere sisteminin ürün çeşitliliğini artırma ve müşteri tabanını genişletme potansiyeline sahip olduğunu göstermiştir.

3. Veri ve Yöntem

3.1. Veri Seti

Çalışmada 2005–2024 yılları arasındaki 20 yıllık döneme ait Türkiye bankacılık sektörü verileri kullanılmıştır. Veri seti katılım bankacılığı, mevduat bankacılığı ile kalkınma ve yatırım bankacılığı sektörlerine dair yıllık aktif büyüklükleri ve pazar paylarını içermektedir. Veriler Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan (BDDK) temin edilmiştir. Buna ek olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) EVDS sisteminden politika faizi verileri ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) verileri temin edilmiştir. Bu veriler makroekonomik dışsal değişkenler olarak modele eklenmiştir.

Temel değişkenler şunlardır:

- Katılım_payı: Katılım bankacılığının toplam aktifler içindeki pazar payı (%) (Bağımlı Değişken)
- Politika_faizi: TCMB’nin yıllık ortalama politika faizi (%) (Bağımsız Değişken)
- GSYH: Reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (TL) (Bağımsız Değişken)

3.2. Yöntem

Çalışmada öncelikle zaman serisinin durağan olup olmadığı belirlenmiştir. Değişkenlerin birim kök içerip içermediğini sınamak amacıyla ADF testi uygulanmıştır. Bu sayede hangi değişkenin durağan olduğu belirlenmiştir. ARIMA(p,d,q) modelleri ön değerlendirme amacıyla tahmin edilmiş ve modelin uygunluğu AIC ve BIC bilgi kriterleri ile karşılaştırılmıştır. Modele ait kalıntıların otokorelasyon içermediğini doğrulamak içinse Ljung–Box testi uygulanmıştır. Kalıntıların dağılım özellikleri ise ACF/PACF, histogram ve Q–Q grafikleri yardımı ile incelenmiştir.

Modelin öngörü performansını değerlendirmek amacıyla out-of-sample doğrulama testi yapılmıştır. Veri seti 2005–2014 yılları için “eğitim” ve 2015–2024 yılları için “test” dönemlerine ayrılmıştır. Akabinde alternatif modeller karşılaştırılarak, ARIMAX (Trend) modelinin araştırmada kullanılmasına karar verilmiştir. Tüm analizler R version 4.5.0 programlama dili kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın başlangıç safhasında literatür taraması bölümü hazırlanırken yapay zekâdan (GPT-5.0) yararlanılmıştır.

3.3. ARIMAX (Trend) Modeli

Katılım bankacılığı pazar payının zaman içerisindeki eğilimini ve makroekonomik değişkenlerle ilişkisini modellemek amacıyla ARIMAX (Trend) modeli kullanılmıştır.

Modelin eşitliği (1) şöyledir:

$$y_t = \alpha + \beta_1 t + \beta_2 \text{Faiz}_t + \beta_3 \text{GSYH}_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Bu eşitlikte; y_t katılım bankacılığı pazar payını, t zaman trendini, Faiz_t politika faizini, GSYH_t reel GSYH’yi, ε_t ise hata terimini göstermektedir. Arimax (Trend) modelinin kullanım kararı AIC/BIC kriterlerine göre verilmiştir.

3.4. Monte Carlo Simülasyonu

Çalışmada ARIMAX (Trend) modeli kullanılarak, geleceğe dönük 2025–2030 yılları arasındaki dönem için olasılık temelli pazar payı tahminleri yapılmıştır. Modelin hata terimleri geçmiş kalıntılardan türetilen normal dağılım varsayımıyla rastgele üretilmiştir. Simülasyonlar 10.000 tekrarlı olarak gerçekleştirilmiştir. Böylece her tekrarın sonunda, 2030 yılına ilişkin katılım bankacılığı pazar payı tahmini elde edilmiştir (Hyndman & Athanasopoulos, 2018).

Analizde mevduat bankalarının İslami pencere sistemini benimseme oranları ve aktif büyüklükleri dikkate alınmış ve farklı senaryolar oluşturulmuştur. Senaryolar belirlenirken, mevduat bankalarının İslami pencere modelini benimseme oranları %25, %50 ve %75, aktif varlıklarının tahsis oranları ise %2, %15 ve %30 olarak saptanmıştır. Bu senaryolara göre, mevduat bankalarının İslami pencere sistemine geçiş oranlarının ve bu sisteme ayırdıkları kaynak miktarının katılım bankacılığı sektörünün toplam pazar payını ne kadar etkileyeceği simüle edilmiştir. Makroekonomik dışsal değişkenler olarak ise “politika faizi” ve “GSYH” değişkenleri arasındaki korelasyon senaryoları da olumlu ve olumsuz senaryolar olarak gerçekleştirilmiştir.

3.5. SWOT Analizi

Bu çalışmada, nicel ARIMA–Monte Carlo kurgusu, politika önerileri geliştirilebilmesi amacıyla nitel bir çerçeve olan SWOT analizi ile tamamlanmıştır. SWOT analizi ilgili modelin Güçlü Yönleri ve Zayıf Yönleri ile Fırsatlar ve Tehditleri’ni sistematik biçimde belirlemeyi amaçlayan stratejik bir analiz aracıdır. SWOT analizinin çıktıları, politika önerilerinin tutarlılığını ve uygulanabilirliğini değerlendirmede kullanılmıştır.

4. Bulgular

4.1 Durağanlık Testi

Çalışmada, değişkenlerin durağanlığını test etmek için Augmented Dickey–Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. ADF testi, değişkenlerin birim kök içerip içermediğini değerlendirerek durağanlık hakkında istatistiksel bir karar verir (Dickey & Fuller, 1979; Hyndman & Athanasopoulos, 2018).

Tablo 2. ADF Durağanlık Testi Sonuçları

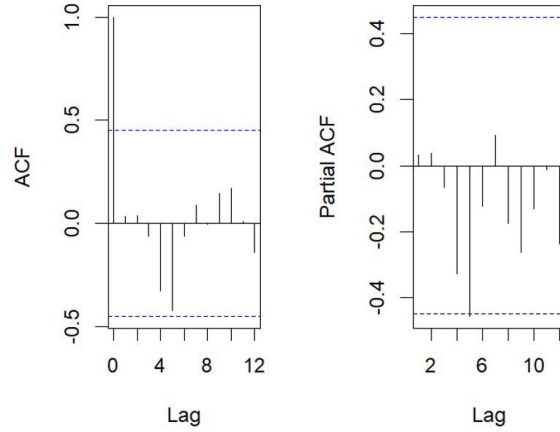
Değişken	Düzy	ADF	Lag	p-değeri	Karar
Katılım Pazar Payı	Seviye I(0)	-3.6842	2	0.0439	Durağan
Politika Faizi	Seviye I(0)	-0.0799	2	0.9900	Durağan Değil
GSYH	Seviye I(0)	3.4686	2	0.9900	Durağan Değil

Tablo 2’de ADF durağanlık testine ait sonuçlar verilmiştir. Test sonuçlarına göre, bağımlı değişken olan katılım pazar payı değişkeni seviye değerinde durağandır. Dışsal değişkenler olan politika faizi ve GSYH ise durağan değildir. Zaman serisi modellerine dışsal değişkenlerin eklenmesi, serilerin dinamik yapısının daha iyi açıklamasını ve öngörü performansını geliştirmek açısından faydalıdır. Hyndman ve Athanasopoulos’a (2018) göre, ARIMAX türü modellerde dışsal değişkenler düzey, dummy veya başka şekillerde modele dâhil edilebilir. ARIMAX modellerinde dışsal değişkenlerin durağan olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu nedenle, analizimizde politika faizi ve GSYH’nin durağan olmaması model kurulumu açısından bir engel teşkil etmemektedir.

4.2 Model Uygunluk Testleri

Analizde ARIMA(1,1,0) modeli ön test olarak kullanılmıştır. AIC/BIC değerlerinin görece yüksek olması nedeniyle ARIMA(1,1,0) modeli temel model olarak seçilmemiştir. Bu nedenle analiz, ARIMAX (Trend) modeli ile yapılmıştır (Hyndman ve Khandakar, 2008). Model kalıntılarının bağımsızlık varsayımı da Ljung-Box testi ile sınanmış ve p değeri 0.3896 olarak bulunmuştur. $p > 0.05$ değeri, kalıntıların otokorelasyondan arındırılmış olduğu anlamına gelmektedir (Ljung ve Box, 1978).

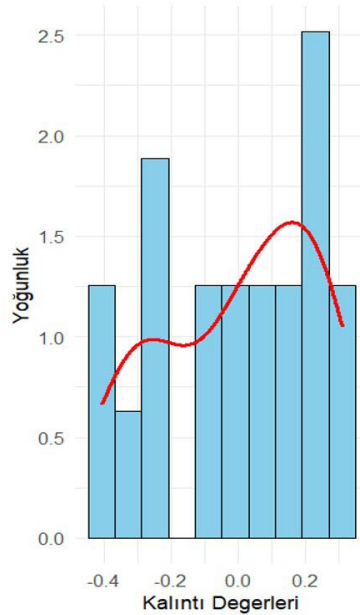
Şekil 1. Otokorelasyon ACF ve Kısmi Otokorelasyon PACF Grafikleri

Not: Kesikli mavi çizgiler %95 güven aralığını temsil etmektedir. Gecikme (lag) değerleri yatay eksen, korelasyon katsayıları ise dikey eksen üzerinde gösterilmektedir.

Şekil 1'deki ACF/PACF sonuçları, ARIMAX modelinin artık terimlerinde anlamlı otokorelasyon kalmadığını göstermektedir. Dolayısıyla modelin istatistiksel olarak uygun ve tutarlı olduğu sonucuna varılabilir.

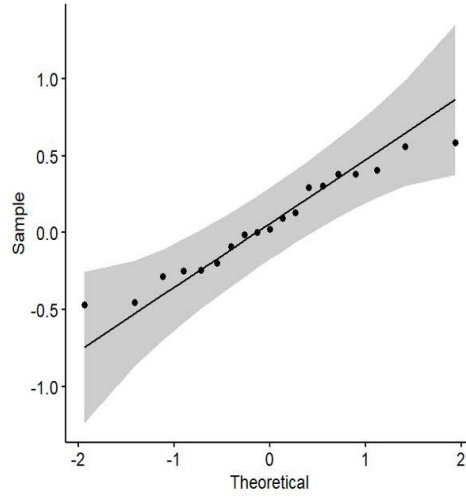
Şekil 2. Kalıntı Histogramı

Not: Mavi sütunlar kalıntıların referanslarını, kırmızı çizgi ise tahmini yoğunluk fonksiyonunu göstermektedir.

Şekil 2’de ARIMAX modeline ait kalıntıların (rezidüal) dağılımı gösterilmektedir. Histogram incelendiğinde, kalıntıların yaklaşık olarak 0 etrafında simetrik bir şekilde yoğunlaştığı görülmüştür. Aşırı uç değerler bulunmamaktadır. Ayrıca dağılım büyük ölçüde normal forma yakındır. Kırmızı yoğunluk eğrisi, hata terimlerinin yaklaşık normal dağılımda olduğuna işaret ediyor. Bu durum, modelin bir yanlılık taşımadığını ve kalıntıların rastgele olduğunu göstermiştir. Sonuçta, ARIMAX modelinin tahmin performansının istatistiksel olarak güvenilir olduğu sonucuna varılabilir (Hyndman ve Khandakar, 2008).

Şekil 3. Q–Q Grafiği

Not: Siyah noktalar gözlenen örnek değerlerdir. Eğik çizgi ise teorik normal dağılımı gösterir.

Şekil 3 bir Q-Q grafiği olup, modelin kalıntı dağılımının normal dağılım çizgisine oldukça yakın olduğunu ortaya koymuştur. Noktalar çizgi etrafında yoğunlaşmıştır. Bu durum, hata terimlerinin normal dağılımı büyük ölçüde sağladığını göstermektedir.

4.3 Out of Sample Doğrulama Testi

Modelin tahmin gücünü saptamak amacıyla “out of sample” veri seti üzerinde test gerçekleştirilmiştir. Veri setimiz 2005–2014 yılları için “eğitim dönemi” ve 2015–2024 yılları için “test dönemi” olarak ayrılarak modelin genelleme performansı ölçülmüştür.

Tablo 3. Tahmin Performansı Göstergeleri

Dönem	RMSE	MAE	MAPE	Theil’s U
Eğitim (2005–2014)	0.268	0.206	4.44	—
Test (2015–2024)	0.756	0.706	10.96	1.30

Not: RMSE ortalama karekök hatasını, MAE ortalama mutlak hatayı, MAPE ortalama mutlak yüzde hatayı ve Theil’s U karşılaştırmalı tahmin hatası ölçütünü gösterir.

Tablo 3’te görüldüğü üzere, eğitim dönemi için hata değerleri düşük olup RMSE = 0.268, MAE = 0.206 olarak bulunmuştur. Test dönemi içinse RMSE = 0.756 ve MAE = 0.706 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre, model eğitim döneminde iyi bir uyum yakalamıştır. Test döneminde ise tahmin hatası makuldür.

4.4 Model Tahminleri Karşılaştırması

Analizde hangi modelin uygun olacağına karar vermek için 2025-2030 yılları aralığında ARIMA, ETS (Trend), ARIMAX (Trend) ve Kalman filtre modelleri karşılaştırılmıştır.

Tablo 3. Tahmin Performansı Göstergeleri

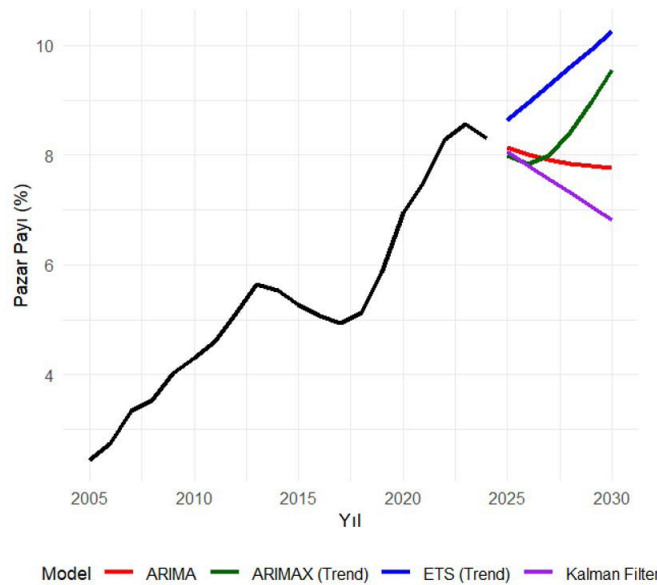
Model	2025	2026	2027	2028	2029	2030	AIC	BIC
ARIMA	8.41	8.72	9.03	9.34	9.66	9.97	15.93	17.82
ETS (Trend)	8.63	8.95	9.27	9.58	9.90	10.22	29.05	34.03
ARIMAX (Trend)	8.00	7.87	8.04	8.46	9.04	9.61	9.64	14.62
Kalman Filtresi	8.06	7.81	7.56	7.31	7.06	6.81	6.88	—

AIC ve BIC değerleri, modellerin açıklama düzeyi ile model karmaşıklığı arasında denge kurmak için kullanılır. Daha düşük AIC ve BIC değerleri, modelin veriyle daha uyumlu olduğunu ve aşırı uyum göstermediğini belirtir (Hyndman ve Athanasopoulos, 2018). Tablo 4'te görüldüğü gibi, ARIMAX (Trend) modeline ait AIC (9.64) ve BIC (14.62) değerleri diğer modellere göre belirgin şekilde düşüktür.

ARIMAX (Trend) modelinin istatistiksel olarak en uygun ve de sadelik açısından en dengeli yapıyı sunduğuna yönelik bir izlenimi bu sonuç bize vermektedir. ETS (Trend) modeli yüksek AIC/BIC değerleri göstermiştir. Bu sonuç bize açıklama düzeyinin zayıf kaldığını göstermiştir. Kalman filtresi ise trend ve regresyon bileşenlerini aynı çatı altında tahmin edebilmek için oldukça esnek olmakla birlikte bu filtre, trendi aşırı düzleştirmektedir. Ayrıca katsayı yapısı diğer filtrelerden daha karmaşıktır. Politika faizi ve GSYH gibi dışsal değişkenlerin katsayılarını doğrudan ve klasik regresyon mantığıyla yorumlamak ARIMAX modellerinde Kalman filtresine göre daha pratiktir (Durbin & Koopman, 2012).

Aşağıda sunulan Şekil 4'te ise her bir modelin 2025–2030 yıl aralığı için tahmini pazar payı trendleri gösterilmektedir.

Şekil 4. Model Tahminlerinin Karşılaştırılması (2025–2030)

Not: Siyah çizgi gözlenen değerleri, renkli çizgiler ise 2025-2030 yılları arasındaki tahminleri gösterir.

Şekil 4'te ARIMA, ETS, ARIMAX ve Kalman filtre modellerine ait 2025–2030 dönemi pazar payı tahminleri gösteriliyor. Grafikte de görüldüğü gibi, bazı modeller (ARIMAX (Trend) ve ETS (Trend)) yukarı yönlü bir eğilim sergilemiştir. ETS (Trend) modeli daha düzgün ve monoton bir artış eğrisi çizmiştir. ARIMAX (Trend) modeli ise özellikle 2028 sonrasında daha belirgin bir yükseliş göstermiştir. Kalman filtre modeli ise daha düşük bir pazar payı tahmini üretmiştir.

ARIMAX (Trend) modeli, politika faiz oranları, GSYH büyüme oranları ve "İslami pencere" benimseme oranlarını dışsal değişken olarak dâhil etmeye imkân tanımaktadır. Sonuçta, AIC/BIC kriterleri, pratiklik ve trend eğilimleri birlikte değerlendirildiği zaman ARIMAX (Trend) modeli, istatistiksel uygunluk ve tahmin doğruluğu açısından en güçlü model olarak saptanmıştır. 2025–2030 yılları arasında ARIMAX tahminleri ile gözlenen trend arasındaki paralellik, modelin geçmiş dinamikleri doğru bir şekilde yakalayabildiğini göstermiştir. ARIMAX (Trend) modeli tüm bu nedenlerle, Monte Carlo simülasyonu ve duyarlılık analizleri için temel tahmin aracı olarak seçilmiştir. ARIMAX (Trend) model çıktısına göre katılım bankacılığının 2030 yılında ulaşabileceği pazar payı %9,5 seviyesindedir.

4.5. Monte Carlo Simülasyon Bulguları

4.5.1 Simülasyonun Tasarımı

2025–2030 dönemi için olasılık tahminleri Monte Carlo Simülasyonu yöntemiyle üretilmiştir. Bunun için, ARIMAX (Trend) modelinden elde edilen katsayılar temel alınmıştır. Her tahmin dönemi için modelin hata terimi (residual) geçmiş hata dağılımından rastgele çekilmiştir. Hata terimlerinin dağılımının normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır. ARIMA modellerinde hata teriminin ortalaması sıfırdır, varyansı sabittir ve genellikle normal dağıldığı varsayılır (Durbin & Koopman, 2012). Toplam tekrar sayısı olan N, 10.000 olarak belirlenmiştir. Ayrıca her tekrar sonucunda 2030 yılına ait pazar payı tahmini hesaplanmıştır.

4.5.2 Korelasyon Yapısı ve Parametre Kaynakları

Kurulan modelin hata terimleri birbirinden bağımsız kabul edilmiştir. Makroekonomik değişkenler olan politika faizi ve GSYH ise senaryo bazında dışsal değişkenler olarak tanımlanmıştır. Senaryo oluşturma sürecinde faiz oranındaki artışların GSYH üzerinde negatif etki yarattığı ve faiz oranlarındaki düşüşlerin GSYH üzerine pozitif etki yarattığı varsayılmıştır. Bu nedenle iki değişken arasında ters yönlü (negatif) bir ilişki kurulmuştur.

Modelde kullanılan parametrelerin kaynakları Tablo 5'te özetlenmiştir:

Tablo 5. Model Parametreleri ve Kaynakları

Parametre	Kaynak	Açıklama
$\alpha, \beta_1, \beta_2, \beta_3$	ARIMAX modeli	Tahmin edilen katsayılar
ε_t	Model kalıntılarından elde edilmiştir.	Hata katsayısı
Politika Faizi, GSYH	TCMB ve TÜİK verileri (2005–2024)	2025–2030 dönemine uzatılmış ortalamalardır.
Benimseme oranı (b)	0.25 / 0.50 / 0.75	Mevduat bankalarının İslami pencere modelini benimseme oranını gösterir.
Aktif aktarım oranı (a)	0.02 / 0.15 / 0.30	Mevduat bankalarının İslami pencere modeline aktardığı aktiflerin payını gösterir.

4.5.3 Pencereden Paya Dönüşüm Formülü

Toplam pazar payı aşağıdaki eşitlik (2) kullanılarak hesaplanmıştır:

$$\text{Toplam Pay} = y_t + (b \times a \times 100) \quad (2)$$

Burada; b benimseme oranını, a aktiflerin aktarım oranını gösterir. y_t katılım bankacılığı pazar payını ifade etmektedir. Çift sayım riskini önlemek içinse İslami pencere varlıkları toplam aktifler (M) içinde mevduat bankacılığı aktiflerinden düşülerek hesaplanmıştır. Böylece aynı varlık kaleminin mevduat ve katılım segmentinde iki kez sayılması engellenmiştir.

4.5.4 Senaryolar

Monte Carlo simülasyonu üç farklı senaryo altında yürütülmüştür. Bunun için her senaryo, benimseme (%25, %50, %75) ve aktif aktarım oranları (%2, %15, %30) ile birleştirilerek toplam 18 senaryodan oluşan bir duyarlılık seti oluşturmuştur.

Tablo 6. Makroekonomik Senaryolar

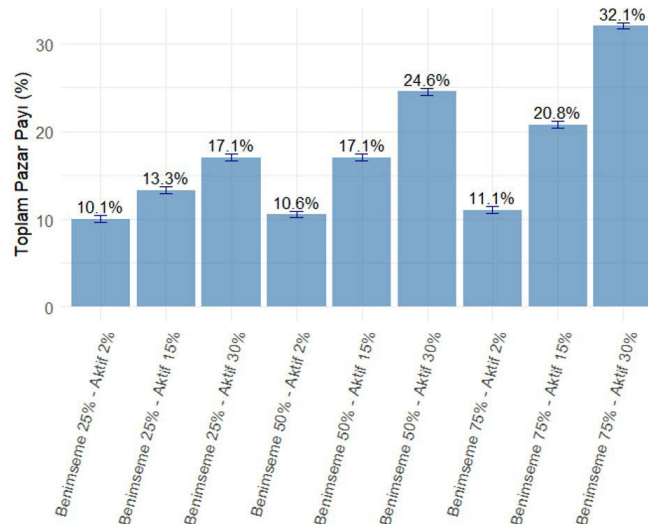
Senaryo	Politika Faizi	GSYH	Açıklama
Şöksüz (Temel Senaryo)	Ortalama	Ortalama	Nötr makroekonomik koşullar
Olumlu Şok	%40 düşüş	%20 artış	Genişleyici para politikası ve büyüme ortamı
Olumsuz Şok	%40 artış	%20 azalış	Sıkı para politikası ve durgunluk ortamı

Tablo 6, politika faizi ve gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) değişimlerini karşılaştırmalı olarak göstermektedir. “Şöksüz (Temel Senaryo)” ekonominin nötr koşullarda seyrettiğini, “Olumlu Şok” senaryosu, genişleyici para politikası ve güçlü büyüme ortamını temsil ettiğini gösteriyor. “Olumsuz Şok” senaryosu ise sıkı para politikası ve ekonomik durgunluk koşullarını yansıtmaktadır.

4.5.5 Simülasyon Sonuçları

Bu bölüm, ARIMAX (Trend) modeline dayalı Monte Carlo simülasyonundan elde edilen pazar payı tahminlerini özetlemektedir.

Şekil 5. 2030 Yılı Katılım Bankacılığı ve İslami Pencere Toplam Pazar Payı Senaryoları

Şekil 5'te 2030 yılına ilişkin temel senaryo altında yapılan Monte Carlo simülasyon sonuçları verilmektedir. Grafikte benimseme oranlarının ve aktiflerin aktarım oranlarının kombinasyonlarına göre toplam pazar payı tahminleri görülmektedir. Sonuçlar, benimseme ve aktif aktarım oranlarının artmasıyla birlikte, katılım bankacılığı + İslami pencere modelinin toplam pazar payında güçlü bir artış eğilimi olacağını ortaya koymuştur. Düşük benimseme ve düşük aktif aktarım kombinasyonunda toplam pay %10–11 aralığında kalmıştır. Orta dereceli senaryolarda %17–21 bandına yükseldiği görülmektedir. Son olarak, yüksek benimseme (%75) ve yüksek aktif aktarım (%30) senaryosunda ise toplam payın %30'un üzerine çıkması olasıdır.

Şekil 6. Katılım Bankaları Pazar Payı ve İslami Pencere Pazar Payının Monte Carlo Simülasyonuna Göre Sonuçları (Temel, Olumlu ve Olumsuz Şokların Karşılaştırılması)

Şekil 6'da ARIMAX (Trend) modeli kullanılarak oluşturulan 2025–2030 dönemi için katılım bankacılığı ve İslami pencere sisteminin toplam pazar payı tahminleri gösterilmiştir. Şekil, üç farklı makroekonomik senaryo olan temel, olumlu ve olumsuz senaryoların etkilerini aynı anda sunmuştur. Yatay ekseninde pazar payı, dikey ekseninde yıllar, panel yapısında ise benimseme oranlarının (%25, %50, %75) ve aktif aktarım oranlarının (%2, %15, %30) kombinasyonları gösterilmiştir.

Sonuçlara bakıldığında, tüm kombinasyonlarda pazar payı yıllar içinde kademeli olarak artmıştır. Artış hızı ise senaryo koşullarına bağlı olarak değişmiştir. Yeşil renkte gösterilen senaryo altında faiz oranlarının düşmesi ve ekonomik büyümenin güçlenmesiyle pazar payı artışı hızlanmıştır. Kırmızı renkte gösterilen olumsuz senaryo altında ise daha sınırlı bir büyüme gerçekleşmiştir. Olumlu ve olumsuz senaryolarda pazar payındaki artışlar ve azalışlar şoksuz senaryoya göre küçük yüzdelerdir.

4.6. SWOT Analizi

SWOT analizi mevcut literatür değerlendirmesinde kullanılan akademik çalışmalardan oluşturulmuştur. İslami pencere sisteminin güçlü ve zayıf yönleri ile bu sisteme ait fırsat ve tehditler:

Güçlü Yönler:

- Mevduat bankalarının mevcut altyapısı, İslami pencerelerin hızlı ve düşük maliyetli açılmalarına imkân tanımaktadır (Chenguel ve diğerleri, 2019; Toprak ve diğerleri, 2020).
- Bazı araştırmalara göre, İslami pencere modeli operasyonel ve kârlılık açısından avantajlıdır (Al Asmi ve diğerleri, 2024; Ali ve Hailu, 2022).
- İslami pencere, dini hassasiyeti olan yeni müşterilere ulaşmaya imkân tanır (Ergeç ve diğerleri, 2014; Abbas, 2024).
- AAOIFI ve IFSB'nin konu hakkında hazırlamış oldukları standartlar şeffaflık ve uyumu güçlendirmektedir (AAOIFI, 2021).
- İslami pencere sistemi konvansiyonel ve faizsiz sistemler arasında köprü oluşturarak iki sistemin etkileşimini güçlendirebilir (Toprak ve diğerleri, 2020).
- İslami pencere sistemi İslami finans hacmi henüz sınırlı olan ülkelerde, sektörün büyümesine ivme kazandırabilir (Toprak ve diğerleri, 2020).

Zayıf Yönler:

- Bazı müşteriler, İslami pencerelerin faizsiz finansal prensiplere tam uygun olduğuna güvenmemektedir (Ratnasari ve diğerleri, 2021; Hudaib, 2025).
- Faizli ve faizsiz işlemleri ayırmak operasyonel açıdan zor olabilir (Zubair ve Alaro, 2010).
- Fıkhi denetim ve yapısal şeffaflık eksiklikleri sisteme olan güveni zayıflatır (Mustafa, 2022).
- Türkiye'de 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, modelin uygulanmasına günümüzde izin vermemektedir.
- Mevcut katılım bankaları, İslami pencere birimlerinin müşteri tabanlarını çekmesinden endişe edebilir (Toprak ve diğerleri, 2020).

Fırsatlar:

- Pencere modeli, gelişmekte olan ülkelerde hızlı yayılıma imkân verir (Ali ve Hailu, 2022; Bangladesh Bank, 2025).
- Türkiye gibi ülkelerde devlet stratejileri faizsiz finans sektörünü desteklemektedir (TKBB, 2021; Kamuda Stratejik Yönetim, 2019).
- İslami pencere sistemi, faizsiz finansal sistem dışında kalan kesimlerin de katılım bankacılığına dahil edilmesini sağlayabilir (Kammer ve diğerleri, 2015; Sole, 2007).
- Pencere sistemi konvansiyonel banka müşterilerine faizsiz bankacılığı tanıtarak toplumda İslami finansa dair genel bilinci yükseltebilir (Toprak ve diğerleri, 2020).
- Türk Eximbank'ın faizsiz pencere modeli, faizsiz ticaret finansmanı potansiyelinin etkisini ve gücünü gösteriyor.
- Malezya ve Suudi Arabistan gibi ülkelerdeki başarılı pencere uygulamaları Türkiye için örnek olabilir (Toprak ve diğerleri, 2020).
- Mevduat bankaları aracılığıyla sukuk ihracına katılım artabilir. Bu durum sermaye piyasasının derinliğini artırabilir (Toprak ve diğerleri, 2020).

Tehditler:

- Bazı ülkelerde İslami pencere uygulamaları için yasal düzenlemeler mevcut değildir (Zubair ve Alaro, 2010; Kammer ve diğerleri, 2015).
- Müşteriler, İslami pencereleri tam teşekküllü İslami bankalara göre daha az güvenilir bulabilirler (Hasan ve Risfandy, 2021).

- İslami pencerelerin krizlere karşı dayanıklılığı düşük olabilir (Al-İsmaili, 2018; IFSB, 2020).
- Uygulamadaki standart farklılıkları, yatırımcılar açısından belirsizlik oluşturabilir (ICD ve LSEG, 2024).
- Sisteme yeni oyuncuların girişi, mevcut katılım bankalarının kârlılığını ve pazar payını olumsuz etkileyebilir (Toprak ve diğerleri, 2020).

İslami pencere sistemi, konvansiyonel bankaların mevcut altyapısından yararlanılarak düşük maliyetle ve hızlı biçimde kurulabilmesi, operasyonel ve kârlılık açısından avantaj sağlaması, yeni müşteri segmentlerine erişim imkânı sunması ve AAOIFI ve IFSB'nin hazırladıkları standartlarla şeffaflık düzeyini artırması gibi güçlü yönleri sahiptir. Bununla birlikte, sistemin faizsiz finansal sisteme tam uyumuna dair müşteri güveni eksikliği, faizsiz işlemlerin faizli işlemlerden ayrıştırılmasındaki zorluklar ve fıkhi denetim eksiklikleri zayıf yönler olarak öne çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yayılma potansiyeli, devlet destekleri ve Eximbank örneğinde olduğu gibi faizsiz ticaret finansmanı uygulamaları sistem için önemli fırsatlar sunmaktadır. Fakat temel tehditler de mevcuttur. Bunlar, yasal altyapı eksiklikleri, müşteri güven sorunları, krizlere karşı zayıflık ve standartlaşma problemleridir.

5. Tartışma

Çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankacılığı sektörünün gelecekteki pazar payı oranları analiz edilmiştir. ARIMAX (Trend) modeli temelli bir Monte Carlo simülasyonu gerçekleştirilmiştir. ARIMAX (Trend) modelinin düşük AIC ve BIC değerleri, veriyle uyumlu ve aşırı karmaşık olmayan bir yapıdadır. Ayrıca Ljung-Box testinin sonuçları otokorelasyonun giderildiğini ve ayrıca model kalıntılarının rastgele ve bağımsız dağıldığını göstermiştir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, ARIMAX (Trend) modeline ait tahminler, istatistiksel açıdan güvenilir ve yöntemsel olarak sağlamdır.

Monte Carlo simülasyon sonuçlarına göre, temel senaryoda pazar payı artış eğilimi göstermiştir. Olumlu şok senaryolarında pazar payındaki artış küçük de olsa hızlanmıştır. 2025-2030 yılları aralığında yaşanabilecek genişleyici para politikası döneminde politika faizindeki düşüşün %40 düzeyinde ve GSYH artış oranının da %20 düzeyinde olması durumunda, katılım bankacılığı toplam pazar payı %30'un üzerine çıkabilir. Chenguel ve diğerlerinin (2019) Tunus örneğinde belirlediği, pencere sistemlerinin etkinlik sağladığı yönündeki sonuçlarını bulgumuz desteklemiştir. Benzer şekilde, Ünlü ve Yıldız (2021) ile Toprak ve diğerleri (2020) de Türkiye'de konvansiyonel bankaların İslami pencere modeli sayesinde yeni müşteri segmentlerine ulaşabileceğini ve finansal kapsayıcılığı artırabileceğini ifade etmişlerdir.

SWOT analizi bulguları incelendiğinde, güçlü yönler arasında konvansiyonel bankaların mevcut altyapısından yararlanma, düşük maliyetle faaliyete geçebilme, operasyonel verimlilik ve yeni müşteri gruplarına erişim imkânı ön plandadır. Ek olarak AAOIFI'nin (2023) yayımladığı "FAS 40 – İslami Finans Pencerelerinin Finansal Raporlaması" standardı, raporlama ve muhasebeleştirme ilkelerini de kapsamaktadır. Bu yönüyle standart, bu modelin kurumsal yapısını güçlendirmektedir. Standart ayrıca fıkhi uyum konusundaki belirsizlikleri de azaltmıştır. Standart, Türkiye gibi standartların henüz yerleşmediği ülkelerde, uluslararası standartlara dayalı bir uygulama modeli geliştirmek açısından önemli bir referans olabilir. Kanaatimizce sistemin zayıf yönleri ve riskleri de göz ardı edilmemelidir. Literatürde Zubair ve Alaro (2010) ile Mustafa (2022), İslami pencere sistemlerinde faizli ve faizsiz işlemlerin ayrıştırılmasının operasyonel olarak zor olduğunu ifade etmişlerdir. Denetim eksikliklerinin güven sorununa yol açtığını da eklemiştir. Hasan ve Risfandy (2021) ise pencere birimlerinin operasyonel karmaşıklığı nedeniyle tam teşekküllü İslami bankalara göre daha kırılgan olduklarını saptamıştır. Ratnasari ve diğerleri (2021) ise müşterilerin bu sistemleri daha az güvenilir bulduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca Türkiye'de, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun mevcut hali, bu modelin uygulanmasına henüz yasal bir zemin sunmamaktadır. Katılım Finans kanunu ise halen taslak halinde

olup, yürürlüğe girmemiştir. Tüm bu nedenlerle, İslami pencere modelinin hayata geçirilmesi için fıkhi uyum ve düzenleyici çerçeve konularında kapsamlı bir reform sürecine girilmesi zorunlu görünmektedir. AAOIFI (2023) ve IFSB (2021) tarafından yayımlanan standartlar, İslami pencere sistemlerinde şeffaflık, faizli faizsiz fonların ayrıştırması ve fıkhi yönetim açısından küresel referanslardır. Türkiye’de bu standartların benimsenmesi uluslararası yatırımcı güvenini artırabilir. Ayrıca İslami pencere modelinin meşruiyetine olan algıyı da güçlendirebilir. Önümüzdeki yıllarda Türkiye’de pencere modeli hayata geçirilecek olursa bu standartlara uygun olarak bağımsız fıkhi danışma komiteleri kurmaları, düzenli uyum raporları yayınlamaları ve ayrı bilânço sistemi oluşturmaları makalemizde önerilmektedir.

Çalışmamızda kullanılan İslami pencere modeli varsayımları, Türkiye’deki mevcut bankacılık yapısının teknik potansiyeli dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu varsayımların kurumsal gerçekçilik düzeyi ise ayrıca değerlendirilmeye muhtaçtır. Öncelikle, mevduat bankacılığı müşterilerinden bazıları, faizsiz finansman ürünlerindeki getirinin işlemde önce kesin olarak bilinmemesi durumuna alışkın olmayabilirler. Buna ek olarak, katılım bankacılığı temel ilkelerinden olan “kâr-zarar ortaklığı” esasının, sabit getiri beklentisiyle hareket eden müşteri profiliyle çalışma ihtimali de vardır. Bu nedenlerle, pencere modelinin başarısı sadece yapısal uyumla sağlanamaz kanaatindeyiz. Aynı zamanda finansal okuryazarlık ve farkındalık programlarıyla da müşteri davranışlarının dönüştürülmesi gerekli olacaktır.

Diğer taraftan, mevcut katılım bankalarının İslami pencere modeline hazır olma düzeyi de önemlidir. Türkiye’deki katılım bankaları günümüzde sınırlı ürün çeşitliliği, düşük teknoloji kullanımı ve yetkin insan kaynağı gibi bazı yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Pencere modelinin uygulanması bu nedenlerle katılım bankacılığı sektörü üzerinde kısa vadede rekabet baskısı yaratabilir. Pozitif açıdan bakıldığında ise bu model, uzun vadede sektördeki ürün çeşitliliğini, finansal kapsayıcılığı ve pazarda büyümeyi sağlayabilir kanaatindeyiz.

İslami pencere modelinin Türkiye’de uygulanabilirliği için düzenleyici kurumlar, katılım bankaları ve müşteri düzeyinde somut uygulama adımlarının atılması stratejik açıdan önemlidir. Düzenleyici otoriteler olan BDDK ve TCMB açısından bazı öncelikli adımların atılması bir gerekliliktir. İslami pencere varlıklarının sermaye yeterliliği rasyolarına nasıl dahil edilebileceği de saptanmak zorundadır. AAOIFI FAS 40 ve IFSB-23 standartları bunun için temel alınabilir. Pencere varlıklarının ayrı bir bilanço yapısında izlenmesi ve bu yapının risk ağırlığının düşük kategoride değerlendirilmesi bu sayede sağlanabilir. Ayrıca, BDDK düzenlemeleri kapsamında İslami pencere şubelerinin ayrı lisanslama süreçlerine tabi tutularak açılması da denetim kolaylığı sağlayabilir. İslami pencere modelinin devreye girmesiyle birlikte katılım bankaları için rekabet eşitliğini koruyacak önlemlere de ihtiyaç duyulacaktır. Ürün geliştirme fonu veya benzeri teşvik mekanizmaları bu nedenle kurulabilir. Yeni faizsiz ürün inovasyonlarını desteklemek için kamu katılım bankaları ve TKBB ile iş birliği yapılarak ürün geliştirme fonu kurulması da mümkündür. Müşterileri İslami pencerelere yönlendirmek içinse özellikle İslami finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması, sisteme olan güven açısından kritik bir rol oynayacaktır.

6. Sonuç

Çalışmamız, Türkiye’de İslami Pencere modelinin katılım bankacılığı pazar payı üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, ARIMAX (Trend) modeli, Monte Carlo simülasyonu ve SWOT analizi uygulanmıştır. Bulgularımız, modelin istatistiksel ve ekonomik olarak anlamlı sonuçlar ürettiğini göstermiştir. İslami pencere modelinin uygun koşullar sağlanırsa, katılım bankacılığı sektörünün pazar payının büyümesine katkı yapabilecek bir potansiyele sahip olduğu da ispatlanmıştır.

İslami pencere modeli uygulamaya alınmadığında, ARIMAX (Trend) modeli bize 2030 yılı sonunda katılım bankacılığı pazar payının ancak %9,5'e yükselebileceği sonucunu vermiştir. Monte Carlo simülasyon bulguları ise İslami pencere modelinin mevduat bankaları tarafından benimsenme oranı ve aktif varlıkların aktarım düzeyi yükseldikçe, toplam pazar payında güçlü bir artış eğilimine katkı sağlayacağını ortaya çıkarmıştır. Olumlu şok senaryosunda katılım bankacılığı toplam pazar payının %30'un üzerine çıkmasının mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.

SWOT analizi sonuçlarına göre ise modelin güçlü yönleri arasında mevcut bankacılık altyapısından yararlanma, düşük maliyetli uygulama ve finansal kapsayıcılığı artırma potansiyeli vardır. Ancak fıkhi uyum eksiklikleri, denetim yetersizlikleri ve müşteri güveni sorunları gibi riskler de sistemin sürdürülebilirliğini tehdit edebilir. Genel olarak analiz sonuçları değerlendirildiğinde, Türkiye'de İslami pencere modelinin uygulanabilirliği mümkündür. Bu modelin başarısı düzenleyici reformlara, güçlü denetim mekanizmalarına ve toplumsal güvenin inşasına bağlıdır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak, İslami pencere modelinin olası dezavantajlarını giderecek bazı politika önerileri sunulmuştur:

- Simülasyon sonuçları, pazar payının %30'ları aşabileceğini göstermiştir. Bu sonucun alınabilmesi için müşteri güveninin artırılması da kaçınılmazdır. Bu nedenle, mevduat bankalarından bağımsız olarak görev yapacak "Fıkhi Denetim Komitelerinin" kurulması pazar payının büyümesini destekleyecektir.
- Düşük benimseme senaryosunda pazar payı %10 civarında kalmıştır. Bu durum, güven kaybı oluşabilme riskine işaret etmektedir. Bu nedenle, mevduat bankalarına "raporlama yükümlülüğü ve faizsiz fonların faizli fonlardan ayrılması yükümlülüğü" getirilmelidir.
- İslami pencere sisteminin faaliyete geçmesiyle birlikte mevcut katılım bankalarının pazar payında kayıplar yaşanabilmesi ihtimali vardır. Bu nedenle bu bankacılık sistemine "vergi ve likidite teşvikleri" verilmesi gerekebilir. Bunlara ek olarak faizsiz ürün geliştirme süreçlerinde "Ar-Ge destekleri" ve "faizsiz inovasyon kredileri" gibi teşviklerin de verilmesi düşünülebilir.
- Toplumsal düzeyde ise İslami pencere modeline yönelik güvenin artırılması gerekecektir. Bu amaçla, faizsiz finans eğitim modüllerinin üniversite, kamu personeli ve medya düzeyinde yaygınlaştırılması gereklidir.

Sıralanan somut politika önerilerimiz; düzenleme, denetleme, farkındalık yaratma ve ürün geliştirme ekseninde bütüncül bir strateji oluşturmuştur. İslami pencere modelinin hayata geçirilebilmesi kısa, orta ve uzun vadeli bir stratejiyi de gerektirmektedir. Kısa vadede, BDDK tarafından İslami pencere uygulamalarına ilişkin bağımsız lisanslama ve ayrı bilanço raporlama zorunluluğu getirilmelidir. Orta vadede, TKBB koordinasyonunda İslami pencerelerin fıkhi denetim rehberi yayımlanmalıdır. Uzun vadede ise ülke düzeyinde katılım bankacılığı ile İslami pencere sistemi arasında "fıkhi standart birliği" sağlanmalıdır.

Çalışmamızın sonuçları, İslami pencere modelinin uygulanabilir ve fırsatlar sunan bir yapı olduğunu göstermiştir. Ancak bu potansiyel modelin uygulanabilmesi için şeffaf raporlama ve lisanslama standartlarının oluşturulması ve bağımsız fıkhi denetim yapılarının kurulması gereklidir. Ayrıca katılım bankalarının kurumsal rekabet gücünün desteklenmesi ve toplum düzeyinde faizsiz finans farkındalığının artırılmasına yönelik politikaların da geliştirilmesi zorunludur.

Kaynakça

1. Abbas, H. (2024). The Islamic windows in traditional banks. *Tec Empresarial*, 19(1), 366–381.
2. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). (2023). Financial Accounting Standard (FAS) 40: Financial Reporting for Islamic Finance Windows. Manama, Bahrain: AAOIFI. <https://aaoifi.com/announcement/aaoifi-issues-financial-accounting-standard-fas-40-financial-reporting-for-islamic-finance-windows/?lang=en>
3. Al Asmi, A. M. S., Fahmy-Abdullah, M., and Sieng, L. W. (2024). A study on the cost and profit efficiency of Islamic and conventional bank Islamic windows in Oman: A proposed framework. *Revista de Gestão Social e Ambiental*, 18(2), e06036. <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n2-102>
4. Al-Ismaili, A. M. A. (2018). Risk exposure and performance in the banking sector: A comparative investigation of Islamic, conventional, and Islamic window banks [Doctoral dissertation, University of Hull].
5. Ali, A. S., and Hailu, S. M. (2022). Efficiency of Islamic banks: Evidence from Islamic windows of conventional banks in Ethiopia. *International Journal of Islamic Banking and Finance Research*, 9(1), 21–31. <https://www.cribfb.com/journal/index.php/ijibfr/article/view/1768>
6. Bangladesh Bank. (2025). Islamic banking development in Bangladesh: Quarterly report (January–March 2025). https://www.bb.org.bd/pub/quaterly/islamic_banking/ibq3_march_20_25_pdf.pdf
7. Bahrain EDB. (2025). Bahrain Islamic finance overview 2025. <https://www.bahrainedb.com/bahrain-pulse/how-bahrain-is-reshaping-islamic-finance>
8. CBUAE. (2023). UAE Islamic finance report 2023. https://www.centralbank.ae/media/djmorepc/cbuae_uae-islamic-finance-report-2023.pdf
9. Chapra, M. U. (2008). Innovation and authenticity in Islamic finance. *Islamic Economic Studies*, 15(2), 1–18. https://www.researchgate.net/publication/340594527_Islamic_Finance_Innovation_and_Authenticity
10. Chenguel, M. B., Derbali, A., and Jouiro, M. (2019). Installing Islamic banking windows in conventional bank: Effects on performance. *International Journal of Financial Engineering*, 6(4), 1950033. <https://doi.org/10.1142/S2424786319500336>
11. Dickey, D. A., and Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366a), 427–431. <https://doi.org/10.1080/01621459.1979.10482531>
12. Durbin, J., and Koopman, S. J. (2012). *Time Series Analysis by State Space Methods* (2nd ed.). Oxford University Press.
13. El-Gamal, M. A. (2006). *Islamic finance: Law, economics, and practice*. Cambridge University Press.
14. Ergeç, E. H., Kaytancı, B. G. ve Toprak, M. (2014). Katılım bankası müşterilerinin bankacılık sistemi kullanım tercihleri: Mevduat bankaları için İslami bankacılık penceresi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 53–90.

15. Hasan, A. I., and Risfandy, T. (2021). Islamic banks' stability: Full-fledged vs Islamic windows. *Journal of Accounting and Investment*, 22(1), 192–205.
https://www.researchgate.net/publication/348695919_Islamic_Banks'_Stability_Full-Fledged_vs_Islamic_Windows
16. Hudaib, M. (2025). Are Islamic windows of conventional banks still relevant in the landscape of Islamic banking? *Journal of Economic Cooperation & Development*, 46(1).
17. Hyndman, R. J., and Athanasopoulos, G. (2021). *Forecasting: Principles and Practice* (3rd ed.). OTexts.
18. Hyndman, R. J., and Khandakar, Y. (2008). Automatic time series forecasting: The forecast package for R. *Journal of Statistical Software*, 27(3), 1–22.
<https://www.jstatsoft.org/article/view/v027i03>
19. ICD, & LSEG. (2024). *Islamic finance development report 2024: Embracing change*. ICD & LSEG.
https://www.lseg.com/content/dam/ftse-russell/en_us/documents/reports/ifdi-report-lseg-2024.pdf
20. IFSB. (2020). *Islamic financial services industry stability report*. Islamic Financial Services Board.
https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2023/10/Islamic-Financial-Services-Industry-Stability-Report-2020_En.pdf
21. IFSB (2021). *IFSB-23: Revised capital adequacy standard for institutions offering Islamic financial services (IIFS)*. Kuala Lumpur, Malaysia: IFSB.
https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2023/10/IFSB-23_En.pdf
22. IFSB. (2025). *Islamic Financial Services Industry Stability Report 2025: Navigating shallow waters: Addressing structural vulnerabilities and shoring up resilience to global shocks* (13th ed.). Islamic Financial Services Board.
<https://www.ifsb.org/wp-content/uploads/2025/05/IFSI-Stability-Report-2025.pdf>
23. Iqbal, Z., and Mirakhor, A. (2014). *Financial inclusion: The Islamic perspective*. Islamic Research and Training Institute (IRTI), Islamic Development Bank.
<https://ibir-api.hbku.edu.qa/sites/default/files/2019-10/Iqbal-and-Mirakhor-Financial-inclusion-The-islamic-perspective.pdf>
24. Kenton, W. (2025, June 3). *Monte Carlo simulation: What it is, how it works, history, 4 key steps*. Investopedia.
<https://www.investopedia.com/terms/m/montecarlosimulation.asp>
25. Ljung, G. M., and Box, G. E. P. (1978). On a measure of lack of fit in time series models. *Biometrika*, 65(2), 297–303.
https://www.researchgate.net/publication/246995234_On_a_Measure_of_Lack_of_Fit_in_Time_Series_Models#fullTextFileContent
26. Milliyet Uzmanpara. (2023, Nisan 15). Katılım bankalarının 2025 hedefi: %15 pazar payı.
<https://www.milliyet.com.tr/uzmanpara/katilim-finansta-yuzde-15lik-pazar-payi-hedefi-6626806>
27. Mustafa, D. G. (2022). Islamic banking windows of conventional banks: Evaluation of performance on the basis of Shariah standards. *Acta-Islamica*, 10(2).
<https://aisbbu.com/index.php/ai/article/view/153/112>

28. Oracle. (2015). Theil's U statistic.
https://docs.oracle.com/cd/E57185_01/CBREG/ch06s02_s03s04.html
29. Ratnasari, N. G., Hati, S. R. H., and Chalid, D. A. (2021). Full-fledged vs Islamic bank windows: Which one do Muslim customers know better and prefer more? *IQTISHADIA Jurnal Kajian Ekonomi dan Bisnis Islam*, 14(2).
https://www.researchgate.net/publication/362235181_Full-Fledged_VS_Islamic_Bank_Windows_Which_One_Do_Muslim_Consumers_Know_Better_and_Prefer_More
30. SAMA. (2021). Saudi Arabia Islamic finance report 2021.
https://www.sama.gov.sa/ar-sa/Documents/Saudi_IF_Report_2021_Final_DIGITAL_v3.pdf
31. Sole, J. (2007). Introducing Islamic banks into conventional banking systems (IMF Working Paper No. WP/07/175). International Monetary Fund.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07175.pdf>
32. Tashman, L. J. (2000). Out-of-sample tests of forecasting accuracy: An analysis and review. *International Journal of Forecasting*, 16(4), 437–450.
https://www.researchgate.net/publication/223319987_Out-of-sample_tests_of_forecasting_accuracy_An_analysis_and_review#fullTextFileContent
33. TKBB. (2021). Türkiye katılım bankacılığı strateji güncelleme raporu 2021–2025. Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
<https://tkbb.org.tr/upload/TU%CC%88RKI%CC%87YE%20KATILIM%20BANKACILIG%CC%86I%20STRATEJI%CC%87%20GU%CC%88NCELLEME%20RAPORU%202021-2025.pdf>
34. Toprak, M., Ergeç, E. H., ve Kaytancı, B. G. (2000). İslami finasta pencere modeli. *Katılım Finans Dergisi*, 52–55.
35. Ünlü, A., ve Yıldız, K. (2021). Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel bankaların, katılım bankacılığı penceresi açmasının olası yansımaları. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20(3), 81–106.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/hid/article/929632>
36. Wilson, R. (2009). The development of Islamic finance in the GCC. The Kuwait Programme on Development, Governance and Globalisation in the Gulf States.
<https://eprints.lse.ac.uk/55281/1/Wilson-2009.pdf>
37. Zubair, A., and Alaro, A. A. (2009, October). Legal and operational frameworks of Islamic windows in conventional financial institutions: Nigeria as a case study. In Paper presented, 1st University of Ilorin International Conference on Islamic Bank and Finance, Jointly Organized by Department of Islamic Law, UNILORIN and Islamic Research and Training Institute, Jeddah, Saudi-Arabia (pp. 6-8).
https://www.academia.edu/34319466/Legal_and_Operational_Frameworks_of_Islamic_Windows_in_Conventional_Financial_Institutions_in_Nigeria_pdf